

Spaargedrag in crisistijd

Persoonlijke crisiservaringen leiden tot voorzichtiger spaargedrag. Klanten van een bank die failliet ging of overheidssteun ontving tijdens de kredietcrisis, winnen relatief veel informatie in over spaarproducten en banken. Daarnaast zijn zij sterker geneigd hun spaargeld te spreiden over meerdere banken dan overige respondenten. Ook inzicht in het toezicht op banken leidt tot voorzichtiger spaargedrag.

Tijdens de crisis is een belangrijk deel van de Nederlandse spaarders zich voorzichtiger gaan gedragen. Dit is niet verwonderlijk, aangezien diverse banken in Nederland in de problemen raakten. Nederlanders zijn hun spaargeld meer gaan spreiden over meerdere banken. Figuur 1 toont hoe het gemiddelde aantal spaarrekeningen per persoon in 2008 duidelijk is gestegen. Ondanks veel onderzoek is nog veel onbekend over het spaargedrag van gezinnen, terwijl dat gedrag wel medebepalend is voor de stabiliteit van het financiële stelsel. Het analyseren welke factoren het spaargedrag van Nederlandse huishoudens tijdens de crisis hebben beïnvloed is daarom zowel wetenschappelijk als beleidsmatig relevant. Spaargedrag wordt gemeten aan de hand van twee dimensies: de hoeveelheid informatie die huishoudens verzamelen over banken en spaarproducten, en de allocatie van spaargeld. Het onderzoek richt zich op twee determinanten van spaargedrag. Ten eerste wordt onderzocht in hoeverre persoonlijke crisiservaringen invloed hebben op het spaargedrag. Recent onderzoek suggereert namelijk dat financiële ervaringen van invloed zijn op de keuzes van huishoudens. Zo vinden Agarwal *et al.* (2011) dat de ervaringen van mensen met een creditcard het gebruik ervan beïnvloedt. De transactiekosten nemen af naarmate mensen meer ervaring hebben met het gebruik van hun creditcard. Uit hun onderzoek blijkt overigens ook dat dit leereffect niet persistent is. Ten tweede

wordt onderzocht in hoeverre kennis over toezicht op banken en verwachtingen ten aanzien van toezichthouders een rol hebben gespeeld. Diverse recente studies suggereren dat financiële geletterdheid het gedrag van huishoudens beïnvloedt. Zo concluderen Van Rooij *et al.* (2011) dat financiële kennis van invloed is op de mate waarin mensen beleggen in aandelen. Het onderzoek is gebaseerd op de uitkomsten van een enquête over toezicht en spaargedrag onder het CentERpanel (Van der Cruisen *et al.*, 2011). Het CentERpanel is een representatieve dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking en kent bijna 2500 deelnemers die regelmatig thuis vragen beantwoorden via internet.

Informatie verzamelen

Aan de panelleden is gevraagd in hoeverre zij informatie hebben verzameld voor het afsluiten van een spaarproduct. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen twee vormen van informatie: informatie over de spaarproducten zelf, en informatie over de banken die deze producten aanbieden. Figuur 2 laat zien dat een belangrijk deel van de spaarders in het CentERpanel financiële beslissingen neemt zonder hierbij grondig informatie in te winnen. Zo heeft veertig procent van de respondenten zich vooraf helemaal niet of nauwelijks verdiept in spaarproducten. Informatie over banken wordt in nog mindere mate ingewonnen: 46 procent van de respondenten wint nauwelijks tot geen informatie in over banken. Op basis van regressieanalyses is onderzocht welke factoren van invloed zijn op dit gedrag. Tabel 1 toont de uitkomsten van *ordered probit*-schattingen met als afhankelijke variabele de mate van informatiewinning over spaarproducten en banken. De waarden van de afhankelijke variabelen liggen tussen de 1 en 4 (1 = nee, 2 = nauwelijks, 3 = ja, enigszins, 4 = ja, erg veel). Naast persoonskenmerken zoals geslacht, inkomen en opleiding zijn als verklarende variabelen opgenomen de ervaring van respondenten tijdens de crisis en de kennis van respondenten over het toezicht op banken. Negatieve ervaringen, bijvoorbeeld omdat hun bank failliet ging of alleen dankzij staatssteun overeind bleef, kunnen spaarders voorzichtiger maken. Beter inzicht in toezicht op banken kan er eveneens toe leiden dat spaarders zich beter informeren voordat ze hun geld bij een bank aanbieden. Uit de schattingen blijkt dat de mate van informatieverzameling ook samenhangt met verschillende persoonskenmerken. Ouderen, spaarders met een hoge sociaaleconomische status en spaarders die de huishoudfinanciën regelen, winnen relatief veel infor-

CARIN VAN DER CRUIJSEN

Beleidsmedewerker en onderzoeker bij De Nederlandsche Bank

JAKOB DE HAAN

Hoofd onderzoek bij De Nederlandsche Bank en hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen

DAVID-JAN JANSEN

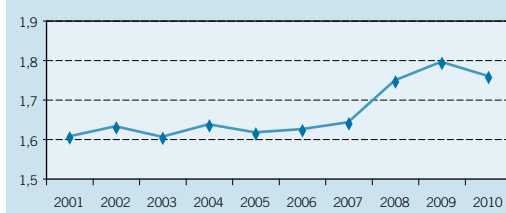
Onderzoeker bij De Nederlandsche Bank

ROBERT MOSCH

Beleidsmedewerker bij het Internationaal Monetair Fonds

Figuur 1

Gemiddeld aantal spaarrekeningen van mensen met een spaarrekening in 2001–2010.

Bron: DNB Household Survey

matie in over spaarproducten en banken. Spaarders met een partner, vrouwen en hoogopgeleiden verdienen zich relatief goed in de banken die deze spaarproducten aanbieden.

De eerste conclusie die volgt uit de regressies is dat negatieve ervaringen tijdens de crisis van invloed zijn op spaargedrag. Spaarders die aangeven klant te zijn of zijn geweest van banken die failliet zijn gegaan of overheidssteun hebben ontvangen, winnen relatief veel informatie in. De waarschijnlijkheid dat spaarders erg veel informatie inwinnen over banken en spaarproducten is acht procentpunt hoger bij spaarders die hebben ervaren dat hun bank failliet ging. In het geval van overheidssteun is dit vier procentpunt.

Uit de analyses blijkt ook dat financiële geletterdheid van belang is voor spaargedrag. Zodra spaarders aangeven het depositogarantiestelsel (DGS) te kennen, neemt de kans dat zij erg veel informatie over spaarproducten inwinnen toe met acht procentpunt. De kans dat zij erg veel informatie verzamelen over banken neemt toe met zeven procentpunt.

Voor spaarders die ook het juiste maximale gedekte bedrag noemden, liggen deze kansen respectievelijk drie en vier procentpunt extra hoger. Spaarders met realistische verwachtingen over De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) winnen meer informatie in dan spaarders met relatief onrealistische verwachtingen. Spaarders met realistische verwachtingen weten dat de mogelijkheid bestaat dat een bank failliet kan gaan. Het is dan ook niet verrassend dat zij meer informatie inwinnen dan spaarders die bijvoorbeeld van toezichthouders verwachten dat banken nooit failliet gaan.

Uit eerder onderzoek bleek reeds dat kennis over de taken en verantwoordelijkheden van toezichthouders een belangrijke determinant is van verwachtingen (Van der Cruysen *et al.*, 2010). Dit verklaart waarom kennis over de taken en verantwoordelijkheden van DNB en AFM geen significante directe invloed heeft op de mate van informatieverzameling indien verwachtingen van DNB en AFM in de regressies zijn opgenomen. Indien de verwachtingen uit de regressies worden gehaald, blijkt dat spaarders met relatief slechte kennis over de taken en verantwoordelijkheden van DNB en AFM minder informatie inwinnen over banken dan spaarders met relatief goede kennis.

Allocatie van spaargeld

Om inzicht te krijgen in de allocatie van spaargeld van spaarders tijdens de crisis is de panelleden gevraagd of ze hun spaargeld spreiden over meerdere banken, welk deel van hun spaargeld voor een bepaalde looptijd vaststaat en in welke mate ze gedurende de crisis spaargeld hebben verplaatst naar een andere bank.

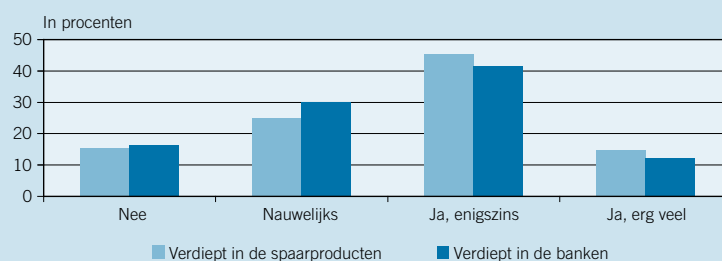
Figuur 3 laat zien dat een minderheid – 34 procent van de sparende panelleden – geld spreidt over meerdere banken. Ruim een kwart van de spaarders heeft spaargeld vaststaan, maar het betreft meestal

minder dan de helft van het spaargeld. Tijdens de crisis heeft 27 procent van de mensen spaargeld verplaatst naar een andere bank.

Tabel 2 bevat de uitkomsten van regressies die tot doel hebben te achterhalen welke factoren van invloed zijn op de kans dat iemand spaargeld spreidt (kolom 1), vastzet (kolom 2a) of verplaatst (kolom 3a) en tevens de mate waarin men spaargeld vastzet (kolom 2b) en de mate waarin men spaargeld verplaatst (kolom 3b). De uitkomsten in kolom 1, 2a en 3a zijn gebaseerd op probit-modellen, de uitkomsten in kolom 2b en 3b op ordered probit-modellen waarbij de mate waarin spaargeld vastgezet en verplaatst wordt de te verklaren variabelen zijn. De afhankelijke variabelen in kolom 1, 2a en 3a zijn dummy's, die 1 zijn voor respondenten die respectievelijk spaargeld spreiden, vastzetten en verplaatsen. De afhankelijke variabele in kolom 2b en 3b neemt waarden aan van 1 tot 4 (1 = niks, 2 = minder dan de helft, 3 = meer dan de helft, 4 = alles). Opnieuw blijkt dat spaargedrag afhankelijk is van persoonskenmerken. Zo blijken huiseigenaren, veelverdieners en mensen met een hoge sociaaleconomische status sterker geneigd te zijn geld te spreiden en te verplaatsen. De risicoaversie van vrouwen is sterker dan die van mannen. Het vastzetten van spaargeld is

Figuur 2

Informatie verzamelen, maart 2010 (N = 1867).

Bron: CentERpanel

Tabel 1

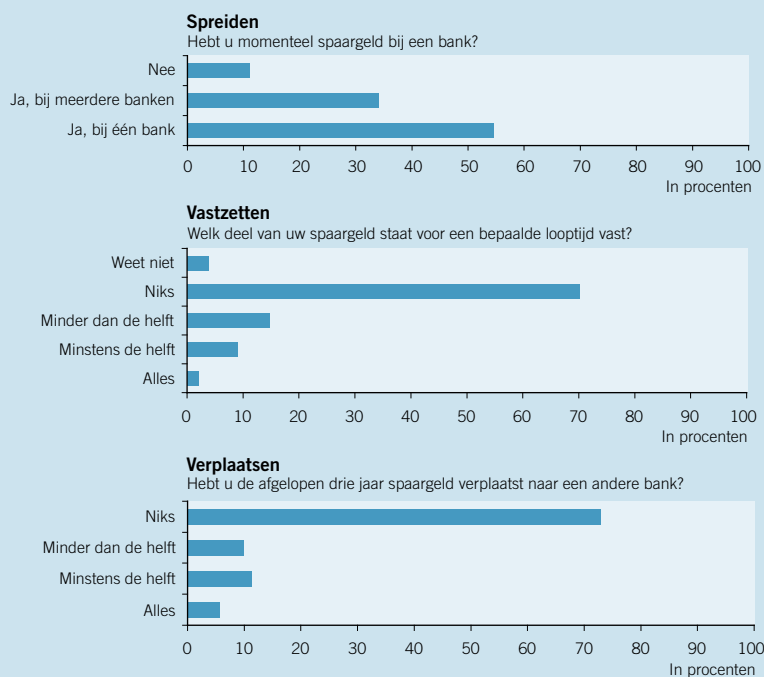
Informatie verzamelen (N = 1806).

	Mate waarin informatie over spaarproducten wordt verzameld		Mate waarin informatie over banken wordt verzameld	
Kennis en verwachtingen				
Kennis over taken en verantwoordelijkheden van DNB en AFM	+	+	+	+
Kennen van het depositogarantiestelsel	+++	+++	+++	+++
Kennen van het maximaal gedekt bedrag	+++	+++	+++	+++
Realistische verwachtingen	+++		+++	
Onrealistische verwachtingen	-		-	
Crisiservaringen				
Klant van een bank die failliet is gegaan	+++	+++	+++	+++
Klant van een bank die overheidssteun heeft ontvangen	++	++	+++	+++
Persoonskenmerken				
Onderwijsniveau	+	+	+	++
Leeftijd	+++	+++	+	+++
Man	-	-	---	---
Sociaaleconomische status	++	+	+	+
Stedelijkheid	-	-	-	-
Inkomensniveau	+	+	+	+
Verantwoordelijk voor huishoudfinanciën	+	+	+++	+++
Huiseigenaar	+	+	+	+
Beschikt over een partner	+	+	+++	+++

*/**/** Significant op respectievelijk tien-, vijf- en éénprocentniveau

Figuur 3

Allocatie van spaargeld (N = 2103 voor de vraag over spreiden; N = 1876 voor de andere twee vragen).

Bron: CentERdata

relatief populair onder ouderen en huiseigenaren, en relatief impopulair onder hoogopgeleiden en mensen die verantwoordelijk zijn voor de huishoudfinanciën. Wederom blijkt dat negatieve ervaringen tijdens de crisis van invloed zijn op spaargedrag. Mensen die hebben ervaren dat hun bank overheidssteun kreeg of

Tabel 2

Allocatie van spaargeld (N = 1806 voor kolom 1, 3a en 3b; N = 1742 voor kolom 2a en 2b).

	Spreiden		Vastzetten		Verplaatsen	
	(1)	(2a)	(2b)	(3a)	(3b)	
Kennis en verwachtingen						
Kennen van het depositogarantiestelsel	+	-	-	+++	+++	
Kennen van het maximaal gedekt bedrag	-	+	+	+++	++	
Realistische verwachtingen	+*	-**	-**	+	+	
Onrealistische verwachtingen	-***	+	+	-	+	
Crisiservaringen						
Klant van een bank die failliet is gegaan	+++	+	+	+++	+++	
Klant van een bank die overheidssteun heeft ontvangen	+++	+	-	+++	++	
Mate van informatieverzameling						
Over de bank	++	+	+	+++	+++	
Over afgesloten spaarproducten	+++	+++	+++	+++	+++	
Persoonskenmerken						
Onderwijsniveau	+	-	-*	+	+	
Leeftijd	+++	+++	+++	+	+	
Man	-**	+	+	-	-	
Sociaaleconomische status	++	+	+	+	+	
Stedelijkheid	+	+	+	+	+	
Inkomensniveau	+++	+	-	+++	++	
Verantwoordelijk voor huishoudfinanciën	-	-***	-***	-	-	
Huiseigenaar	+++	+++	++	++	++	
Beschikt over een partner	+*	-	-	+	-	

*/**/** Significant op respectievelijk tien-, vijf- en éénprocentniveau

failliet ging, hebben hiervan geleerd. Zij vertonen relatief voorzichtig spaargedrag. De waarschijnlijkheid dat geld wordt gespreid over meerdere banken is zeventien procentpunt hoger als spaarders hebben ervaren dat hun bank failliet ging en elf procentpunt hoger als spaarders hebben ervaren dat hun bank overheidssteun ontving. Negatieve ervaringen vergroten ook de kans dat spaargeld wordt verplaatst en de mate waarin dit gebeurt.

Ook de kennis ten aanzien van toezicht op banken is van belang voor spaargedrag. De kans dat iemand spaargeld verplaatst en de mate waarin dit gebeurt is groter naarmate de kennis van het DGS beter is. Ook blijkt dat mensen met realistische verwachtingen over het toezicht op banken voorzichtiger spaargedrag vertonen. Ze hebben een sterkere neiging spaargeld te spreiden en een zwakkere neiging spaargeld vast te zetten. Spaarders die zich verdiepen in banken en spaarproducten zijn sterker geneigd hun spaargeld te spreiden en te verplaatsen dan mensen die weinig informatie inwinnen.

Conclusies en beleidsimplicaties

Onderzoek naar het spaargedrag van Nederlandse huishoudens tijdens de crisis leidt tot twee belangrijke inzichten. Ten eerste blijkt dat de faillissementen van banken en de overheidssteun die aan banken is verstrekt van invloed zijn geweest op het spaargedrag van Nederlandse spaarders. Spaarders van wie de bank failliet is gegaan of overheidssteun heeft ontvangen, winnen relatief veel informatie in over banken en spaarproducten en zijn sterker geneigd hun spaargeld te spreiden. Spaarders leren van hun ervaring. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of dit effect blijvend is. Ten tweede besteden spaarders met betere kennis over toezicht meer aandacht aan hun spaarbeslissing en vertonen zij voorzichtiger spaargedrag dan overige spaarders. Dit suggereert dat toezichthouders er goed aan doen om spaarders voortdurend voor te blijven lichten.

LITERATUUR

- Agarwal, S., J. Driscoll, X. Gabaix en D. Laibson (2011) *Learning in the credit card market*. Werkdocument bij de Federal Reserve Bank of Chicago.
- Cruisjens, C.A.B. van der, J. de Haan, D. Jansen en R.H.J. Mosch (2010) *Knowledge and opinions about banking supervision: evidence from a survey of Dutch households*. DNB Working Paper, 275.
- Cruisjens, C.A.B. van der, J. de Haan, D. Jansen en R.H.J. Mosch (2011) *Household savings behaviour in crisis times*. DNB Working Paper, 315.
- Rooij, M.C.J. van, A. Lusardi en R.J.M. Alessie (2011) *Financial literacy and stock market participation*. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 449-472.